

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

_____Мальсагова Я.М.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____Плиева Х.А.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ

"СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

_____Нальгиева М.Г.

Приказ № 16
от «29» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 5-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат (пояснительная записка)

Глалглай литература программах лаьца

Глалглай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта глалглай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, хлаьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Глалглай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта глалглай метта хозал, говзал, клоаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза глалглай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай глалглай литература хьахилара глулакх малаглча торонца эттад, эггара хьалхара глалглай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда тла хинналга. Эггара хьалха глалглай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета тла кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам бляхий хиннаб глалглай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаглаш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, клоанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы длахо а.

Глалглай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоьх бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-гla шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, хлаьта 1930-гla шераш – глалглай литература деглая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоагла произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, хлаьта хlara классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоархламца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш лoмаду. Цу классашка лoмаеш йола материал чоалхане яц, ший чулоацамга хьежжа, хлаьта идейни кхетам балара глулакх лерттla да цун.

Хlara классашка чуйоаглаш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари вlaши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совгla, мехка истори а дикагla йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикагla кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра лoмайойя.

Хlara классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дегладара боарамга а хьежжа, тайп-тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совгla, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоьх а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхагla хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программай декхар кхоачашданза даргдац, урокаш тla а дешаш, цлагларча дешара тлахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкьера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. дl.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча даькъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай лoламе яшха, анализ е, керттера малан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

9-11 классашка йозонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун урока керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш йомаш, тӀеххьара йомадаьр чӀоагӀдара урок еш, йомадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх дӀабахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкье йоагӀа йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьалххе а ешийта еза. Класе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къаьста теркам тӀабахийта беза дешархоша шоай лоӀаме беча балха, произведене доакьош, текста юкьера белгалъяьха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, йалама сурташ дийшачул тӀехьагӀа уж каьхата тӀа дахка хьожаш.

Балха хӀара тайпа, йомашча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хӀана аьлча, из йозонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тӀадуллар оттаде, урока лерхӀамга хьежжа. Деша дешара лерхӀамашка хьежжа.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- ЗӀамигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар дӀаяздар, лакхача говзала тӀакхувш хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоӀамагӀа хьаалар, урока карах ца доалача хӀама теркам бар, из тоадара болх бе лерхӀам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла маӀан ха, из тахка.

-Произведенеш шоайла йиста, вӀашкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахьан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доагӀа масалаш доаладе, даьржа дувзаденна къамаьл де.

- ГӀалгӀай фаьлгаш кхоллара лерхӀам ха, цар лу пайда, цар лерхӀам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии йилман кхетам балара тексташи санна.

- Кхоллама навькаш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаш, проектни тӀадулларах кхоачашдеш.

-Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а дӀаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараш тела. Диалог, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар чӀоагӀдеш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзаденна къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгӀа ха, къовсама юкье дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эди дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хяхьокхар, кьовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациш йоалае ха.

- Боккхийчарца кьамаьл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, в1аши новкъостал деш хилар)

- Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аш ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш кьамаьл дар.

- Кхыйола культураш а, кьамаш а долга ховш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина тарахетараш хьаала хар (нохчий, татараш, 1арбий, сирийцаш, кх. д1. а).

-Юкъя а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой в1аш кьовсам балара бахьанаш ха.

- Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хяхьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хяхьокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахьан а хьаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкьера.

- Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчок жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай кьамаьла юкьедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, г1улакхаца дар доацар кьоастаде ха.

- Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокьонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокьонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо кьаман г1улакхаи эзделай т1акхийна хилар;

- дезала вахар довзаш хилар;

- ший кьаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахьа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца 1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Тахан латгача хьале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза кьаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наьна метта кьамаьл к1езига ду. Г1алг1ай

молт бовцачар а къамаъла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наъна молт эрсий меттаца ийна бовц бераша. Ишттача хъале тlехъ тlайоагlача хана гlалгlай молт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да гlалгlай метта дешари йоазуви дешархошта lомадар, безам тlабахийтар, молт дийнбар. Бера ший наъна молт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. Кlира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша молт lомабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара дlахъехе. Цу тlа йоазув де гlалгlай метта хала а дац, хlана аьлча, гlалгlай абата тlа дукхагlадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта lомаде lотlакхета алапаш да: l, аь, гl, кх, къ, кл, пл, тl, хъ, хl, цl, чl, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархоcho боккха теркам тlабахийта беза дешаш дlаоалаша яздеши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, хlана аьлча, бери яздеча хана ше харцахъа дош дlааларга хъежжа гlалаташ а деш яздергда. Из болх l классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Календарно-тематически план 5-г1а кл. Г1алг1ай литература

№	Чулоацам	Сахьат	Таьрахь		Ц1аг1ара болх	Индив. болх
			ФАК.	ПЛАН.		
1	Мута1алнаькъанХъаж-Бийкар«Цхьоалаг1асентябре»	1	4.09..		О. 4 дагахьа 1омае	Эггара хьалхара хьехархо дагайоха
2	ХамхойАхьмад«Лораделашдотта г1ал»	1	11.09.		О. 7 дагахьа 1омае	Доттаг1ал дувцаш дола кицаш гулде
3	ГаьгенаькъанГирихан«Дикадотта г1а»	1	15.09.		О. 8 – 9 шаьра еша	«Биъ ког бола са доттаг1а» яхаш дувцар в1ашаг1до лла
4	АлбакнаькъанЖабраил«Г1алг1ай че, хьоезасона»	1	25.09.		О. 14 – 15 дагахьа 1омае	Поэта биографи ха
5	Вай Республика.	1	29.09.		О. 15 чулоацам юхахьабувца	
6	Г1алг1ай Республикапаччахьалкхенбайрак х	1	6.10.		О. 17 деша, юхахьадувца	Байракха сурт дилла
7	ВышегуровМухьмад «Г1алг1айченназам»	1	13.10.		О. 19 – 20 шаьра еша	Дешархочу н хоам: «Идрис Зязиков»
8	Фаьлгаш.	1	20.10.		О. 24 – 27, деша	Дешархочу н хоам: «Фаьлгаш»
9	МуталиевХъаж-Бийкар « Борзи 1аьхари»	1	5.11.		О. 29 – 33шаьра еша, сурт дилла	Биографи ха
10	« Маьрйи1иг» (фаьлг)	1	9.11		О. 33 - 39 фаьлг беша	
11	« Хьаькъал дола воккха саги кьиза аьлеи» (фаьлг)	1	12.11		О. 40 - 41 чулоацам юхахьабувца	Дешархочу н хоам «Боккхача

						нахацара лерх1ам»
12	«Малх, буткѡвсарах» (фаьлг)	1	19.11.		О. 46 - 50 чулоацам юхахьабувца	Укх фаьлга доаг1а сурт дилла
13	«Даь-сесагикховошеи» (фаьлг)	1	23.11.		О.50 - 57 фаьлг беша	
14	Халкѡа кѡаьна дувцараш.	1	30.11.		О. 58 – 61 шира дувцараш деша	Сенах оал шира дувцараш яхача хаттара жоп ле
15	Берийиллеш, ловзараш	1	7.12.		О. 67 – 77 цѡа илли 1омаде	Книжка т1а доаца берий илли дувца
16	Дикасагнакѡавоаккхашбаьккхало вца	1	14.12.		О. 79 дагахѡа 1омае	Хоза ловца д1аязбе
17-18	БозаркѡанаькѡанИдриса «Заретта» яха дувцар	3	21.12.		О. 83 – 98 чулоацам ха	Биографи ха
19	ОсмиевХѡамзат «Лийг»	1	28.12.		О. 99– 100 дагахѡа 1омае	Дешархочу н хоам: «Лораде деза оакхарий»
20	«В1аьхийвасо»	1	14.01.		О. 102 - 103 шаьра еша	
21	Классаларахѡадешар.Боканаькѡа н А. «Оарц»	1	21.01.		О. 181 - 185 дувцар деша.	
22	«Нахацара г1улакх», стихотворени	1	28.01.		О. 108 – 109 шаьра еша	
23	«Дог1а» «Балха 1уйре»	1	4.02.		О. 112 – 113 цѡа стих. дагахѡа 1омае	Стих-на доаг1а сурт дилла
24	Осминаькѡан Хѡ. «1а»	1	11.02.		О. 115 дагахѡа 1омае	1ан сурт дилла
25	Кхоартой Мажита Мурад. «Седкѡий», стих.	1	18.02.		О. 118 дагахѡа 1омае	Биографи ха
26	Стихотворени кхоллара говзал	1	25.02.		О. 120 чулоацам юхабувца	
27	«Кхор»	1	4.03.		О. 123 – 126 чулоацам юхахьабувца	Дешархочу н хоам: «Сийлахѡ – Боккха

						Даъймехка т1ом»
28	Повесттовани, монолог, диалог	1	15.03.		О. 181 – 183 фаълг беша	Монологич ески а диалогичес ки а къамаъл оттаде
29	ПхъилекъонгийМахъмад–Са1ид «Оамал»	1	22.03.		О. 135 – 138 чулоацам юхахъабувца	Алика сурт дилла
30	Композициисюжети	1	29.03.		О. 141 деша	
31	ЗаъзгнакъанБахъаудин «Пхъа лехар»	1	8.05.		О. 144 - 147 чулоацам юхахъабувца	Биографи ха
32-33	ЧахкенакъанСа1ид «Маъкха г1орг1илгаш»	3	15.05.		О. 158 - 178 чулоацам юхахъабувца	Биографи ха. Дешархочу н хоам: «Нохч- Г1алг1ай депортаци »
34	Вайнаъхабагахбувцам (керд.)	2	19.05.			